

Sygn. akt III AUa 567/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 marca 2022 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie następującym:

Przewodniczący:	Sędzia Barbara Białecka
-----------------	-------------------------

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 10 marca 2022 r. w S.

sprawy P. B.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S.

o prawo do rekompensaty

na skutek apelacji ubezpieczonego

od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 28 października 2021 r., sygn. akt VI U 460/21

oddala apelację.

	Barbara Białecka	
--	------------------	--

Sygn. akt **III AUa 567/21**

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 21 stycznia 2021 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S., po rozpatrzeniu wniosku P. B. z dnia 6 lutego 2019 roku, przyznał mu prawo do emerytury od 1 grudnia 2020 r., tj. od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek. W decyzji tej odmówił ubezpieczonemu prawa do rekompensaty, o której mowa

w art. 21 ustawy o emeryturach pomostowych z uwagi na niewykazanie stażu pracy w warunkach szczególnych wynoszącego co najmniej 15 lat.

Postanowieniem z dnia 17 lutego 2021 r. organ rentowy uzupełnił treść decyzji poprzez wskazanie, że ustalił na podstawie dokumentów znajdujących się w aktach emerytalnych, iż ubezpieczony udokumentował 11 lat 5 miesięcy i 21 dni okresów wykonywania pracy w szczególnych warunkach. Dodał, że przy ustalaniu okresu pracy w szczególnych warunkach ZUS nie uwzględnił przerw w zatrudnieniu spowodowanych urlopami bezpłatnymi oraz okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał po dniu 14.11.1991 r. wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (art. 32 ust. 1a).

Odwołanie od powyższej decyzji wniósł ubezpieczony, domagając się jej zmiany

i wyjaśnienia zaistniałej sytuacji. Ubezpieczony wskazał, że od dnia 11 września 1990 r. do dnia złożenia wniosku o przyznanie emerytury był pracownikiem (...) w załogach pływających. Część tego okresu był zatrudniany jako pracownik (...), część jako pracownik urlopowany ale w dalszym ciągu na statkach armatora, które zostały zarejestrowane pod tzw. tanie bandery. W tych okresach opłacał składki emerytalno-rentowe osobiście. Według obliczeń ubezpieczonego i posiadanych przez niego dokumentów jest to okres ponad 15 lat. W związku z tym, w ocenie odwołującego się, w czasie obliczania emerytury ten okres powinien być wzięty pod uwagę.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jej oddalenie w całości.

W uzasadnieniu swojego stanowiska organ rentowy wskazał, że na podstawie znajdujących się w aktach dowodów uwzględnił do pracy w szczególnych warunkach okresy zatrudnienia w (...) na podstawie adnotacji zawartej w świadectwie pracy wydanym 29 grudnia 2020 r. z pominięciem okresów pobierania zasiłku chorobowego od 11.09.1990 r. do 12.02.1992 r., od 16.11.1992 r. do 18.11.2002 r. i od 20.05.2004 r. do 22.08.2004 r., a innych dowodów na wykonywanie pracy

w szczególnych warunkach wnioskodawca nie przedłożył. W związku z tym, organ rentowy ocenił, że P. B. nie legitymuje się 15-letnim stażem pracy w szczególnych warunkach wymaganym do przyznania rekompensaty.

Odwołujący pismem z dnia 29 marca 2021 r., wskazał, że okres jego pracy

od momentu zatrudnienia w (...) do 1 stycznia 2009 r. to ponad 18 lat i większość tego czasu pracował na statkach pod polską banderą. (...) po przeflagowaniu statków pod tzw. tanie bandery zatrudniał pracowników na swoich statkach na kontraktach poprzez swoją spółkę. Aby dalej pracować należało złożyć wniosek o urlop bezpłatny na okres pracy na przydzielonym statku i wtedy otrzymywało się kontrakt. W tym okresie (...)

nie odprowadzał składek na ubezpieczenie społeczne i każdy kto chciał odprowadzać indywidualne imienne składki składał deklarację w ZUS i wpłacał składki samodzielnie

na konto ZUS. Po przeanalizowaniu okresów zatrudnienia oraz informacji przesyłanych przez ZUS o wysokości składek zaksięgowanych na jego koncie, ubezpieczony doliczył się 185 miesięcy i 8 dni co daje 15 lat 5 miesięcy i 8 dni składkowych. Na tej podstawie powinien otrzymać rekompensatę za pracę w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze ponieważ cały ten okres pracował w tych samych warunkach i na tych stanowiskach jak jest przedstawione w świadectwie pracy. Dodał, że nie rozumie dlaczego w świadectwie pracy okres od 11.09.1999 r. do 31.12.2008 r. nie został zaliczony do pracy w szczególnych warunkach w całości, tylko w jego części. Dodał, iż od 23 sierpnia 2004r. do chwili przejścia na emeryturę był zamustrowany na promie (...), a kserokopia jego książeczki żeglarskiej oraz ksera kontraktów zaświadczają o pracy do 01.01.2009 r. w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze. W piśmie z dnia 6 kwietnia 2021r. ubezpieczony uzupełnił swoje stanowisko przesyłając zaświadczenie o okresach zatrudnienia w spółkach (...): (...) LTD. z siedzibą w L., (Cypr) i (...) (MALTA) (...) z siedzibą w V. (Malta) wskazując, że (...) określa je jako pracę u pracodawcy zagranicznego pomijając fakt, że są to były i obecne spółki (...) o czym można dowiedzieć się nawet ze strony internetowej przedsiębiorstwa. Dodał, iż zatrudnienie pracowników (...) w załogach pływających odbywa się także za zgodą związków zawodowych funkcjonujących w firmie, które uczestniczyły w tworzeniu i akceptacji układów zbiorowych pracy.

W odpowiedzi z dnia 21 maja 2021 r., organ rentowy wyjaśnił, że przy ustalaniu uprawnień do wcześniejszej emerytury niezbędnym środkiem dowodowym jest świadectwo wykonywania prac w szczególnych warunkach określone w rozporządzeniu lub świadectwo pracy. Dokumenty te winny zawierać w szczególności dane dotyczące przyporządkowania danego stanowiska pracy do rodzaju prac określonych w wykazie A

i B stanowiących załącznik do rozporządzenia wynikających z prowadzonej przez pracodawcę ewidencji stanowisk pracy w szczególnych warunkach, ewidencji zatrudnionych na nich pracowników oraz stosownych zapisów w aktach pracowników

oraz winny zawierać dane dotyczące wystawiającego je zakładu pracy, pieczętkę zakładu oraz pieczętkę imienną i podpis osoby upoważnionej do ich wystawienia. Pan P. B. nie przedłożył świadectw pracy wystawionych zgodnie z wyżej wymienionymi przepisami. Do pism z 29.03.2021 r. i 06.04.2021 r. przedłożył dokumenty,

które nie stanowią środka dowodowego przy ustalaniu okresów pracy wykonywanej w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze.

W wykonaniu zobowiązania Sądu, organ rentowy pismem z dnia 21 września 2021 r. wskazał, że okresy pracy w szczególnych warunkach zostały przyjęte na podstawie świadectwa pracy z dnia 29.12.2020 r. wystawionego przez (...) Przedsiębiorstwo Państwowe w S.. W punkcie nr (...) na świadectwie pracy wyszczególnione są okresy wykonywania pracy w szczególnych warunkach,

tj. 11.09.1990 - 12.02.1992, 16.11.1992 - 18.11.2002, 20.05.2004 - 22.08.2004 r.

Przy ustalaniu okresu pracy w szczególnych warunkach ZUS nie uwzględnił przerw w zatrudnieniu spowodowanych urlopami bezpłatnymi. Wobec powyższego nie policzono okresów 13.02.1992 - 15.11.1992, 19.11.2002 - 19.05.2004, 23.08.2004 - 29.12.2020 r. Organ rentowy poinformował również, że P. B. podlegał ubezpieczeniu z tytułu dobrowolnego opłacania składek od 07.11.2005 r. do 31.03.2018 r., a kwoty podstawy wymiaru składek wynosiły w 2005 r. - 1 528,20 zł, w 2006 r. - 10 789,20 zł, w 2007 r. - 11 232,00 zł, a w 2008 r. - 13 512,00 zł. W pozostałym zakresie organ podtrzymał wcześniejsze stanowisko.

W odpowiedzi z 11 października 2021 r., ubezpieczony podkreślił, że ZUS przy wyliczaniu okresów zatrudnienia w szczególnych warunkach nie uwzględnił doręczonego zaświadczenia z dnia 18.03.2021 r. o okresach zatrudnienia w spółkach córkach (...) na tych samych stanowiskach. Ponieważ świadectwo pracy oraz zaświadczenie o pracy w szczególnych warunkach jest podstawą o przyznanie rekompensaty, ubezpieczony ocenił, że na podstawie posiadanych i przedstawionych dokumentów wykazał, że przepracował w szczególnych warunkach ponad 15 lat.

Wyrokiem z 28 października 2021 r. Sąd Okręgowy w Szczecinie VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił odwołanie.

Podstawę rozstrzygnięcia stanowił następująco ustalony stan faktyczny i rozważania prawne.

P. B. urodził się w dniu (...) Po osiągnięciu wieku uprawniającego do otrzymania emerytury pomostowej ubezpieczony nie występował z wnioskiem o to świadczenie. W dniu 29 grudnia 2020 r. ubezpieczony złożył w organie rentowym wniosek o emeryturę z uwzględnieniem prawa do rekompensaty.

Ustalając prawo ubezpieczonego do wnioskowanego świadczenia organ rentowy uznał za udowodniony staż pracy w warunkach szczególnych w łącznym wymiarze 11 lat, 5 miesięcy i 21 dni (z wyłączeniem okresów pobierania zasiłków chorobowych) z tytułu zatrudnienia w (...) P. w S. w okresie od 11 września 1990 r. do 12 lutego 1992 r., od 16 listopada 1992 r. do 18 listopada 2002 r., od 20 maja 2004 r. do 22 sierpnia 2004 r. na stanowiskach: młodszy motorzysta, motorzysta, magazynier maszynowy na statku.

W okresie od 11 września 1990 r. do 29 grudnia 2020 r. ubezpieczony był zatrudniony w (...) Przedsiębiorstwo Państwowe w S. w pełnym wymiarze czasu pracy na stanowiskach młodszy motorzysta, motorzysta magazynier maszynowy na statku.

W trakcie zatrudnienia ubezpieczony korzystał z urlopu bezpłatnego w okresie:

- od 13 lutego 1992 r. do 15 listopada 1992 r.,
- od 19 listopada 2002 r. do 19 maja 2004 r.,
- od 23 sierpnia 2004 r. do 29 grudnia 2020 r.

W trakcie korzystania z urlopu bezpłatnego w okresie od 13 lutego 1992 r.

do 2 sierpnia 1992 r. ubezpieczony był zatrudniony za pośrednictwem (...) Inc. na statku (...) na stanowisku motorzysty w Spółce (...). W okresie zaokrętowania opłacana była składka na ZUS i FP w wysokości określonej przepisami o ubezpieczeniu społecznym. Składki odprowadzono na konto - (...) (deklaracje bezimienne - (...) Oddział w S.). (...) pośredniczyła w odprowadzaniu składek.

W trakcie korzystania z urlopu bezpłatnego P. B. był skierowany przez (...) w S. do pracy u pracodawcy zagranicznego (...) LTD z siedzibą w L., Cypr w terminach:

- od 19 listopada 2002 r. do 23 kwietnia 2003 r. na stanowisku motorzysty/magazyniera maszynowego,
- od 11 września 2003 r. do 19 lutego 2004 r. na stanowisku motorzysty/magazyniera maszynowego,
- od 23 sierpnia 2004 r. do 31 grudnia 2013 r. na stanowisku motorzysty.

Za okres pracy u zagranicznych armatorów P. B. podlegał ubezpieczeniom z tytułu dobrowolnego opłacania składek w okresie od 7 listopada 2005 r. do 31 marca 2018 r., w tym:

- od listopada do grudnia 2005 r. (kwoty podstawy wymiaru składek - 1.528,20 zł),
- od stycznia do listopada 2006 r. (kwoty podstawy wymiaru składek - 10.789,20 zł),
- od stycznia do grudnia 2007 r. (kwoty podstawy wymiaru składek - 11.232,00 zł),
- od stycznia do grudnia 2008 r. (kwoty podstawy wymiaru składek - 13.512,00 zł).

Sąd Okręgowy ocenił, że odwołanie okazało się nieuzasadnione.

W ocenie Sądu, bezspornie P. B. nabył prawo do tzw. powszechnej emerytury i nie nabył prawa do emerytury tzw. wcześniejszej. Oznacza to, iż w niniejszej sprawie przedmiotem sporu było ustalenie, czy ubezpieczony spełnia przesłanki do uwzględnienia w wysokości należnej mu emerytury, rekompensaty z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Kwestionując prawidłowość decyzji organu rentowego ubezpieczony stał na stanowisku, iż udowodnił 15-letni okres zatrudnienia w warunkach szczególnych.

Sąd Okręgowy wskazał, że przy ustalaniu okresu pracy w szczególnych warunkach stosuje się analogiczne zasady, jak dla wcześniejszej emerytury określone w art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity obowiązujący w dacie wyrokowania: Dz. U. z 2020 r., poz. 53 ze zm.), który to przepis w ust. 2 stanowi, że dla celów ustalenia uprawnień do wcześniejszej emerytury za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia. Z kolei w myśl

art. 32 ust. 4 ustawy, wiek emerytalny, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych, to jest na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). W myśl § 2 ust. 1 tego rozporządzenia - okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze była wykonywana stale

w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. W myśl § 3 powołanego rozporządzenia za okres zatrudnienia wymagany do uzyskania emerytury, zwany dalej "wymaganym okresem zatrudnienia", uważa się okres wynoszący 20 lat

dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn, liczony łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia. Zgodnie z § 4 ww. rozporządzenia pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w

wykazie A, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki: 1) osiągnął wiek emerytalny wynoszący: 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn, 2) ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

Sąd I instancji podkreślił, że w toku niniejszego postępowania organ rentowy nie kwestionował charakteru pracy wykonywanej przez ubezpieczonego w trakcie zatrudnienia w (...) na stanowisku motorzysty, motorzysty/magazyniera maszynowego na statku (prace na statkach morskich w żegludzie międzynarodowej i polskim ratownictwie okrętowym - pracownicy wpisani na listę członków załogi tych statków wymienione w Wykazie A, dziale VIII poz. 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.). Tożsamą pracę, co nie budziło wątpliwości Sądu, ubezpieczony wykonywał również w trakcie urlopu bezpłatnego na podstawie skierowania przez (...) do pracy u pracodawców zagranicznych.

Czyniąc ustalenia co do posiadanego przez ubezpieczonego stażu pracy w warunkach szczególnych Sąd oparł się o treść zaświadczenia z dnia 11 czerwca 2002 r., z którego wynika, iż ubezpieczony zatrudniony był w okresie od 13 lutego 1992 r.

do 2 sierpnia 1992 r. za pośrednictwem (...) Inc. na statku (...) na stanowisku motorzysty. W okresie zaokrętowania opłacana była składka na ZUS i FP w wysokości określonej przepisami o ubezpieczeniu społecznym. Składki odprowadzane na konto - (...) (deklaracje bezimienne - (...) Oddział w S.). Do stażu pracy w warunkach szczególnych uwzględnić należało również pracę wykonywaną przez ubezpieczonego w trakcie urlopu bezpłatnego na podstawie skierowania przez (...) do pracy u pracodawców zagranicznych, za które to okresy ubezpieczony opłacił składki na ubezpieczenia społeczne.

Nie budziło wątpliwości Sądu Okręgowego, iż zaliczenie do okresu pracy w szczególnych warunkach okresów wykonywania za granicą u zagranicznych pracodawców prac wymienionych w wykazach stanowiących załączniki do ustawy

o emeryturach pomostowych, zależy od uznania tych okresów za okresy składkowe (por. wyrok Sądu Najwyższego - Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych

z dnia 5 marca 2003 r. II UK 196/2002 OSNP 2004/8 poz. 144 i wyrok Sądu Najwyższego Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych z dnia 1 czerwca 2010 r. II UK 5/10, LexPolonica nr 2352769). W myśl przepisu art. 6 ust. 2 pkt 1d ustawy emerytalnej za okresy składkowe uznaje się również przypadające przed dniem 15 listopada 1991 r. okresy zatrudnienia obywateli polskich za granicą u pracodawców zagranicznych, pod warunkiem że opłacono za nie składki na ubezpieczenie społeczne w Polsce (zob. wyrok SN z 5 marca 2003 r. II UKN 196/02, wyrok SA w Gdańsku z 11 września 2007 r. III AUa 3571/05, Lex nr 466387).

Z ustaleń Sądu wynika, iż w okresie pracy u zagranicznych armatorów P. B. podlegał ubezpieczeniom z tytułu dobrowolnego opłacania składek w okresie

od 7 listopada 2005 r. do 31 marca 2018 r., w tym w okresie od listopada do grudnia 2005 r., od stycznia do listopada 2006 r., od stycznia do grudnia 2007 r., od stycznia do grudnia 2008 r. Skoro zatem ubezpieczony był kierowany do pracy za granicą przez uprawnione do tego jednostki, świadczył pracę w międzynarodowej żegludze morskiej jako członek załóg statków armatorów zagranicznych, był wciągnięty na listę załóg tych statków, wykonywał pracę w szczególnych warunkach oraz udokumentował opłacanie składek na pracownicze ubezpieczenie społeczne w Polsce, to nie może budzić wątpliwości, że jego okresy pracy u armatorów zagranicznych były okresami wykonywania zatrudnienia w szczególnych warunkach o takim samym charakterze prawnym i o takich samych konsekwencjach w zakresie uprawnień emerytalnych jak okresy wykonywania pracy marynarzy u armatorów polskich (tak też uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 1 czerwca 2010 r., II UK 51/10).

Okoliczność udowodnienia przez ubezpieczonego stażu pracy w szczególnych warunkach w wymiarze 15 lat i 30 dni (co miało miejsce w sprawie niniejszej) nie jest jednak wystarczająca do przyznania prawa do rekompensaty.

W ocenie Sądu Okręgowego mimo spełnienia przesłanki posiadania 15 lat pracy

w warunkach szczególnych na dzień 1 stycznia 2009 r., ubezpieczony nie spełnia warunków do przyznania prawa do rekompensaty, w tej kwestii Sąd I instancji podzielił stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w uzasadnieniu wyroku z dnia 16 maja 2018 r. w sprawie III UK 88/17. Podstawą rozstrzygnięcia w tym zakresie były przepisy art. 21 ust. 1 i 2, art. 2 ust. 5 i art. 23 ust. 2 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz. U z 2017 r., poz. 965 ze zm.). Zgodnie z tym pierwszym przepisem, rekompensata przysługuje ubezpieczonemu, jeżeli ma okres pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący co najmniej 15 lat. Stosownie zaś do ust. 2 cytowanego wyżej art. 21, prawo do rekompensaty nie przysługuje osobom, które nabyły prawo do emerytury przyznawanej na zasadach wynikających z ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Z treści art. 2 pkt 5 ustawy o emeryturach pomostowych wynika z kolei, że rekompensata stanowi odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do emerytury wcześniejszej z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze dla osób, które nie będą miały prawa do emerytury pomostowej. Przepis art. 23 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych wskazuje, że rekompensata przyznawana jest w formie dodatku do kapitału początkowego, natomiast kapitał początkowy ustala się dla ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., za których były opłacane składki na ubezpieczenia społeczne przed 1 stycznia 1999 r. (art. 173 ustawy emerytalnej).

Warunek sformułowany w art. 21 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych należy rozumieć w taki sposób, że rekompensata przysługuje ubezpieczonym objętym systemem zdefiniowanej składki, którzy przed osiągnięciem podstawowego wieku emerytalnego nie nabyli prawa do emerytury z FUS obliczonej według formuły zdefiniowanego świadczenia. Natomiast w art. 2 pkt 5 sformułowana została definicja rekompensaty, która w rozumieniu ustawy oznacza odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze dla osób, które nie nabyły prawa do emerytury pomostowej. Samo pojęcie rekompensaty zgodnie ze słownikiem języka polskiego oznacza zrównoważenie, wyrównanie braku, niedoboru, ujemnego charakteru czegoś, zlikwidowanie poniesionych przez kogoś strat lub doznanych krzywd; to, co równoważy braki, straty lub krzywdy (patrz: Słownik języka polskiego PWN 2017).

Sąd Okręgowy wskazał, że rekompensata w rozumieniu ustawy służyć ma zniwelowaniu negatywnych skutków wejścia w życie ustawy o emeryturach pomostowych, przy jednoczesnym ograniczeniu czasowym i wiekowym obowiązywania przepisów ustawy emerytalnej w zakresie możliwości nabywania prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym (art. 184 w związku z art. 32 ustawy emerytalnej). Ustanowienie rekompensaty ma zatem stanowić szczególnego rodzaju odszkodowanie dla tych osób, które wskutek zmiany stanu prawnego z dniem 1 stycznia 2009 r. w związku z wejściem w życie ustawy o emeryturach pomostowych, znacząco ograniczającej krąg osób uprawnionych do tych uprzywilejowanych świadczeń z uwagi na charakter wykonywanej pracy, przy jednoczesnym ograniczeniu do 31 grudnia 2008 r. (art. 46 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej) możliwości nabywania prawa do emerytury wcześniejszej z ustawy emerytalnej, nie nabyły prawa do żadnego z tych świadczeń. Przez nabycie prawa należy przy tym rozumieć – zgodnie z art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej – spełnienie wszystkich przesłanek do świadczenia. Przepis art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej ustanawia generalną zasadę, zgodnie z którą prawo do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa. Nabycie prawa do świadczenia następuje więc ex lege i co do zasady nie jest uzależnione ani od złożenia przez ubezpieczonego stosownego wniosku, ani też od ustalenia (potwierdzenia) tego prawa decyzją organu rentowego, która ma jedynie charakter deklaratoryjny (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2018 roku, I UK 209/17).

Przesłankami uprawniającymi do rekompensaty są zatem:

- 1) utrata przez ubezpieczonego możliwości przejścia na emeryturę ("wcześniejszą") w związku z wygaśnięciem po dniu 31 grudnia 2008 r. - w stosunku do ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 października 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r. - podstawy normatywnej przewidującej takie uprawnienie;
- 2) niespełnienie przez ubezpieczonego warunków uprawniających go do emerytury pomostowej na zasadach wynikających z przepisów o emeryturach pomostowych;

3) legitymowanie się przez ubezpieczonego co najmniej 15-letnim okresem pracy w szczególnych warunkach lub pracy w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów o emeryturach i rentach z FUS;

4) niezyskanie przez ubezpieczonego prawa do emerytury według zasad przewidzianych w ustawie o emeryturach i rentach z FUS (por. Ustawa o emeryturach pomostowych. Komentarz pod red. Beaty Gudowskiej 2013, wyd. I/Wajda).

Sąd Okręgowy zaznaczył, że rekompensata nie jest odszkodowaniem za wykonywanie pracy w szczególnych warunkach lecz dotyczy utraty możliwości nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku.

W związku z tym, Sąd I instancji uznał, że P. B. nie spełnia łącznie wymienionych w ustawie o emeryturach pomostowych przesłanek uprawniających do rekompensaty, gdyż mógł ubiegać się o prawo do wcześniejszej emerytury na podstawie art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS oraz o prawo do emerytury pomostowej, lecz z własnego wyboru nie złożył wniosku o żadne z tych świadczeń i nie zrealizował swego prawa. Fakt zaś, że ubezpieczony nie skorzystał z możliwości przejścia na emeryturę w obniżonym wieku nie stanowi - w świetle przepisu art. 2 ust. 5 ustawy o emeryturach pomostowych - podstawy do wypłaty mu rekompensaty. Wykonywanie pracy do ukończenia tzw. powszechnego wieku emerytalnego, pozwoliło mu zwiększyć kwotę odprowadzonych składek na emeryturę i w efekcie uzyskać wyższe świadczenie. Wobec powyższego organ rentowy zasadnie odmówił ubezpieczonemu przyznania prawa do rekompensaty.

W wywiezionej od powyższego wyroku apelacji ubezpieczony zaskarżył go w całości i podniósł zarzut naruszenia prawa materialnego przez błędną jego wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, w szczególności, art. 21 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych, poprzez odmowę przyznania emerytury z rekompensatą, pomimo spełnienia przesłanek do jej otrzymania.

Zdaniem apelującego, stanowisko, iż rekompensata nie jest odszkodowaniem za wykonywanie pracy w szczególnych warunkach, lecz dotyczy utraty możliwości nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku pozostaje w sprzeczności z tezami zawartymi w wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 17 grudnia 2015 roku (LEX nr 1964970). Przywołując to orzeczenie, ubezpieczony szczególnie zaznaczył, że jedynie nabycie prawa do wcześniejszej emerytury stanowi przesłankę negatywną przyznania prawa do rekompensaty, natomiast nabycie prawa do emerytury na zasadach ogólnych nie wpływa w żaden sposób na uprawnienia do rekompensaty. W związku z tym, apelujący stwierdził, że nie zachodzi negatywna przesłanka przyznania P. B. prawa do rekompensaty. Ubezpieczony nie miał przecież przyznanego prawa do wcześniejszej emerytury z uwagi na pracę w warunkach szczególnych. Decyzją z dnia 21 stycznia 2021 roku przyznano mu prawo do emerytury w powszechnym wieku emerytalnym.

Ponadto apelujący podniósł, że rekompensata nie jest świadczeniem samodzielnym, a ma charakter dodatkowego świadczenia pieniężnego wliczanego do kapitału początkowego (art. 23 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych) i do wysokości emerytury przysługującej z tytułu osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego, zawierającej wartość zwaloryzowanego kapitału początkowego z uwzględnieniem tej rekompensaty. Realizacja rekompensaty polega na zwiększeniu podstawy wymiaru emerytury z FUS, do której osoba uprawniona nabyła prawo po osiągnięciu powszechnego wieku emerytalnego (LEX nr 3040419).

Ubezpieczony zwrócił także uwagę na interpretację przepisów stosowaną powszechnie przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, mianowicie, że osoba, która udowodniła wykonywanie pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przez okres co najmniej 15 lat i nie skorzystała z możliwości nabycia prawa do emerytury wcześniejszej, emerytury pomostowej lub nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego ma prawo

do rekompensaty ustalanej jako dodatek do kapitału początkowego uwzględnianego przy obliczaniu emerytury powszechnej.

Dlatego apelujący wniósł o zmianę wyroku poprzez ustalenie wysokości emerytury z uwzględnieniem rekompensaty za 15-letni okres pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

W odpowiedzi na apelację organ rentowy wniósł o jej oddalenie w całości.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja ubezpieczonego nie zasługiwała na uwzględnienie.

Po dokonaniu ponownej oceny materiału procesowego w ramach postępowania apelacyjnego w pierwszej kolejności stwierdzić należy, że Sąd Okręgowy w sposób prawidłowy przeprowadził postępowanie dowodowe, a poczynione ustalenia faktyczne (zawarte w wyodrębnionej redakcyjnie części uzasadnienia zaskarżonego wyroku) znajdują odzwierciedlenie w treści przedstawionych w sprawie dowodów. Sąd Odwoławczy czyni te ustalenia częścią uzasadnienia własnego wyroku, nie znajdując potrzeby ponownego ich szczegółowego przytaczania.

Wbrew zarzutom podnoszonym w apelacji, Sąd I instancji wydał trafne rozstrzygnięcie znajdujące uzasadnienie w całokształcie sprawy oraz w treści obowiązujących przepisów. Sąd Apelacyjny w całości podzielił ocenę materiału dowodowego, która jest pełna i odnosi się do wszystkich zagadnień poruszanych przez ubezpieczonego, zaaprobował ustalenia Sądu Okręgowego, jak też ocenę prawną. W stosowanej przez Sąd Okręgowy procedurze nie ma żadnych uchybień procesowych, a zarzuty apelacji w istocie stanowią polemikę z oceną Sądu Okręgowego.

W treści wywiedzionej apelacji ubezpieczony starał się wykazać, że uzyskanie prawa do emerytury na zasadach ogólnych nie wpływa w żaden sposób na uprawnienia do rekompensaty. W celu poparcia swojego stanowiska powołał się na wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 17 grudnia 2015 r. (sygn. akt III AUa 717/15). Sąd Odwoławczy zapoznał się z treścią powołanego orzeczenia, jednakże nie podzielił wyrażonych w nim poglądów.

Na obecnym etapie postępowania nie było sporne, że ubezpieczony spełnił wszelkie przesłanki, które wymagane by były do przyznania mu prawa do emerytury pomostowej. Świadczenie to mógłby otrzymywać począwszy od dnia 29 czerwca 2014 r., bowiem w tej dacie ukończył 60 lat, legitymował się odpowiednim okresem składkowym oraz okresem pracy w szczególnych warunkach. Niemniej jednak ubezpieczony po tej dacie pozostawał w zatrudnieniu i pracował do osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego. Ubezpieczony w dniu 29 grudnia 2019 r. złożył wniosek o przyznanie mu emerytury w związku z osiągnięciem wieku powszechnego. Spornym na etapie postępowania apelacyjnego pozostawała natomiast kwestia tego, czy ubezpieczonemu przysługiwało prawo do rekompensaty, pomimo iż nie skorzystał on z możliwości przejścia na emeryturę pomostową.

Wypada więc wskazać na przyczyny wprowadzenia instytucji rekompensaty do ustawy o emeryturach pomostowych, bowiem wyraźnie z treści odwołania i apelacji wynika, że ubezpieczony uznaje ją za dodatkowy element świadczenia emerytalnego wynikający wyłącznie z pracy w szczególnych warunkach.

Z dniem 1 stycznia 2009 r. weszła w życie ustawa z 19 grudnia 2008 r.

o emeryturach pomostowych (Dz.U z 2018 r. poz. 1924), która daje ubezpieczonym urodzonym po 31 grudnia 1948 r. możliwość nabycia prawa do wcześniejszej emerytury

z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, jeżeli obok spełnienia innych warunków, przed 1 stycznia 1999 r. wykonywali prace w szczególnych warunkach lub prace o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy

o emeryturach pomostowych lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS (dalej: ustawa emerytalna) oraz po 31 grudnia 2008 r. wykonywali pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy

o emeryturach pomostowych. Wykaz prac w szczególnych warunkach określony w załączniku nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych oraz wykaz prac o szczególnym charakterze określony w załączniku nr 2 do tej ustawy jest zdecydowanie mniejszy niż zawarty w przepisach rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. nr 8, poz. 43). Ponadto wskazać trzeba, że jedynie ograniczona grupa z tych ubezpieczonych, którzy utracili możliwość nabycia prawa do wcześniejszej emerytury także na podstawie przepisu przejściowego art. 184 ustawy emerytalnej, miała możliwość skorzystania z dobrodziejstwa ustawy o emeryturach pomostowych. Tylko nieliczni ubezpieczeni, których praca była uznawana za pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze przed 1999 r. i dalej po 2008 r. jest pracą w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze na gruncie ustawy o emeryturach pomostowych, mają taką możliwość. Wprowadzając kolejny wyjątek od reguły narzuconej przez ustawę emerytalną, że dla ubezpieczonych urodzonych po 31 grudnia 1948 r. nie przewiduje się emerytur we wcześniejszym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, ustawodawca

nie rekompensuje w ten sposób takiej pracy wszystkim ubezpieczonym wykonującym prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, a tylko tym,

którzy z jednej strony nie mogli skorzystać z dobrodziejstwa normy art. 184 ustawy emerytalnej, ponieważ na dzień 1 stycznia 1999 r. nie spełniali warunków,

a z drugiej strony nie mogli skorzystać z dobrodziejstwa ustawy o emeryturach pomostowych, ponieważ praca w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, którą dotychczas wykonywali, nie jest już pracą o takim charakterze na gruncie tej ustawy. Tej właśnie grupy ubezpieczonych dotyczy rozwiązanie przyjęte przez ustawodawcę także w ustawie o emeryturach pomostowych, gdzie wprowadza on pojęcie i instytucję rekompensaty, ustalając określoną jej definicję i warunki nabycia. Odszkodowawczy charakter rekompensaty wynika z pewnego układu chronologicznego zmian przepisów prawa dokonywanych przez ustawodawcę. Rekompensata jest odszkodowaniem za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub pracy o szczególnym charakterze (w związku z wygaśnięciem z dniem 31 grudnia 2008 r. dotychczasowych przepisów emerytalnych przewidujących takie uprawnienie i wejściem w życie ustawy o emeryturach pomostowych) przewidziane dla tych osób, które nie nabeą prawa do emerytury pomostowej z powodu braku odpowiednich przesłanek określonych w obowiązujących przepisach („Wajda, D. [w:] B.Gudowska, K.Ślebzak (red.), Emerytury i renty z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Emerytury pomostowe. Komentarz. Warszawa: C.H. Beck; K. Szlachta-Kisiel, Z problematyki zakresu podmiotowego prawa do rekompensaty na gruncie ustawy o emeryturach pomostowych, PiZS 2019, nr 10, s. 41-47).

Ubezpieczony nie należy do tej szczególnej grupy, bowiem jego praca nie została pozbawiona charakteru pracy w warunkach szczególnych. Nie może więc – pomimo uzyskania odpowiedniego stażu pracy w warunkach szczególnych – uzyskać rekompensaty przewidzianej w art. 21 ustawy o emeryturach pomostowych. Sąd Okręgowy zasadnie przywołał w tej kwestii orzecznictwo Sądu Najwyższego.

W przywołanym przez Sąd I instancji wyroku z dnia 16 maja 2018 r. (sygn. akt

III UK 88/17, OSNP 2019/2/23) oraz w postanowieniu z dnia 6 września 2018 r. (sygn. akt II UK 410/17, Lex nr 2542302) Sąd Najwyższy wyczerpująco wyjaśnił, że zgodnie

z definicją rekompensaty zawartą w art. 2 pkt 5 ustawy, rekompensata to odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy

w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze dla osób, które nie nabeą prawa do emerytury pomostowej. Szeroko omawiając to zagadnienie, Sąd Najwyższy szczególnie podkreślił, iż kluczowa dla rozstrzygnięcia kwestii, kto może skutecznie ubiegać się o prawo do rekompensaty, a kto tego prawa zostanie pozbawiony, jest zatem prawidłowa wykładnia pojęcia "nabycie prawa do emerytury". Sąd Najwyższy zaznaczył tu, że w ubezpieczeniach społecznych regułą jest kształtowanie sfery prawnej ubezpieczonych i instytucji ubezpieczeniowej z mocy prawa. Dlatego też, prawa

do świadczeń emerytalnych i rentowych powstają z zastosowaniem mechanizmu ich nabywania in abstracto, ubezpieczony nabywa uprawnienie z mocy prawa a nie dlatego, że złoży wniosek o przyznanie konkretnego

świadczenia. Wniosek bowiem wskazuje tylko, że chce ze swojego prawa skorzystać. Generalną zasadę, zgodnie z którą prawo

do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do jego nabycia, ustanawia art. 100 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach

z FUS. Regulację tę rozumie się natomiast w ten sposób, że jeżeli wszystkie przesłanki nabycia prawa do emerytury (lub renty) zostały spełnione, to prawo do świadczenia powstaje nawet, gdy nie został złożony wniosek o jego przyznanie.

Nabycie prawa

in abstracto nie aktualizuje natomiast obowiązku instytucji ubezpieczeniowej do ustalenia i realizacji świadczenia, bez uprzedniego podjęcia przez ubezpieczonego stosownej czynności, to jest złożenia wniosku emerytalnego (rentowego), przez którą to czynność wnioskodawca ujawnia się jako uprawniony do świadczenia i zainteresowany jego realizacją. Przewidziany w art. 116 ust. 1 ustawy emerytalnej wniosek o świadczenie nie jest zatem elementem układu warunkującego nabycie prawa do emerytury, gdyż ten jest zawarty w przepisach ustawy określających warunki do przyznania tego świadczenia. Odwołując się do treści uchwały z dnia 20 grudnia 2000 r., III ZP 2/00 Sąd Najwyższy dalej wyjaśnił, że wniosek o przyznanie świadczenia stanowi jedynie żądanie realizacji powstałego ex lege prawa.

Moment złożenia wniosku ma natomiast znaczenie

dla określenia początkowej daty uruchomienia wypłaty emerytury lub renty. Zgodnie

z art. 129 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, świadczenia wypłaca się bowiem poczynając od dnia powstania prawa do nich, nie wcześniej jednak niż od miesiąca,

w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu. Ukształtowana tym przepisem relacja między nabyciem prawa do świadczenia a jego realizacją wyklucza możliwość wstecznego wypłacania emerytury lub renty, to jest za okres po nabyciu prawa do świadczenia a przed złożeniem wniosku o jego realizację, co ma zapobiegać zjawisku kapitalizacji świadczeń. Skoro nabycie prawa do świadczenia emerytalno-rentowego następuje z mocy ustawy z chwilą spełnienia przez ubezpieczonego wszystkich warunków wymaganych do jego powstania, decyzja organu rentowego ustalająca to prawo ma charakter deklaratoryjny. Ani data złożenia wniosku, ani data wydania decyzji nie przesądza więc o stanie prawnym mającym zastosowanie do oceny istnienia po stronie wnioskodawcy prawa do dochodzonego świadczenia. W związku z tym, rekompensata, o której mowa w art. 21 ustawy o emeryturach pomostowych, nie przysługuje osobie, która z mocy prawa nabyła prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, chociażby nie złożyła wniosku o to świadczenie i nie uzyskała prawa do niego potwierdzonego decyzją organu rentowego.

Sąd Apelacyjny podziela powyższy pogląd wyrażony w powołanych orzeczeniach Sądu Najwyższego w całości i przyjmuje go za własny. Odnosząc powyższe rozważania do okoliczności niniejszej sprawy należy zatem wskazać, że Sąd Okręgowy dokonał prawidłowej wykładni obowiązujących przepisów i zasadnie przyjął, że skoro ubezpieczony P. B. faktycznie legitymował się wynoszącym 15 lat okresem pracy w warunkach szczególnych, miał ponad 25 letni okres składkowy i nieskładkowy,

to po ukończeniu 60 roku życia, tj. w dniu 29 czerwca 2014 r., nabył prawo do emerytury pomostowej w rozumieniu art. 100 ustawy emerytalnej. To powodowało zaś, że spełnił negatywną przesłankę prawa do rekompensaty przewidzianą w art. 21 ust. 2 ustawy

o emeryturach pomostowych. Przyznanie rekompensaty dotyczy tylko tych ubezpieczonych, którzy ze względu na niespełnienie choćby jednego ustawowego warunku nie mogli skorzystać z regulacji przewidzianych ustawą o emeryturach i rentach. Ubezpieczony natomiast wszelkie warunki spełniał. Jak trafnie zauważył Sąd Okręgowy, P. B. pracował aż do uzyskania prawa do emerytury w wieku powszechnym, co wiązało się z tym, że większa była kwota odprowadzanych składek na emeryturę i w efekcie przyznane mu świadczenie jest wyższe, niż gdyby nie kontynuował zatrudnienia po uzyskaniu prawa do emerytury pomostowej. Przyznanie prawa

do rekompensaty w takich okolicznościach prowadziłoby do sytuacji, w której ubezpieczony niejako „podwójnie” odniósłby korzyści z tytułu kontynuowania zatrudnienia aż do osiągnięcia wieku emerytalnego powszechnego, bowiem z jednej strony ustalony kapitał początkowy uległby zwiększeniu o przyznane prawo do rekompensaty, a z drugiej, powiększany by był dodatkowo o składki, które z tytułu zatrudnienia były odprowadzane. Taka sytuacja natomiast nie mogła zostać uznana za dopuszczalną. Skoro ubezpieczony nie złożył wniosku o prawo do wypłaty emerytury pomostowej, mimo że ex lege takie uprawnienia już posiadał, to brak jest podstaw do uznania, że utracił możliwość

nabycia takiego prawa. Wobec czego uznać należało, że P. B. utracił możliwość ubiegania się o odszkodowanie w postaci rekompensaty.

Mając na uwadze powyższe Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację ubezpieczonego.

Barbara Białecka